

ביטול השליחות בתכ"ד של נתינת הגט

כתב הרמב"ם פ"ו מהל' גירושין הט"ז: שליח שנטל הגט וקודם שיגיע ליד האשה חזר הבעל ואמר לו גט ששלחתי עמך בטל הוא, או שקדם ואמר לאשה גט ששלחתי ליד בטל הוא, או ששלח שליח לבטלו וכו', ואם אחר שהגיע גט לידה או ליד שליח קבלה אינו יכול לבטלו. ואע"פ שחזר בתכ"ד וביטלו, הואיל ואחר שהגיע גט לידה או ליד שליח קבלה או לחצרה בטלו, אינו בטל, והרי זה גט כשר. מקור דברי הרמב"ם הוא המשנה דריש פרק השולח, בהוספת דברים, וכולל שמה גם את דינו של רבי דבטלו מבוטל, וגם את דינו של ר' נחמן, דביטול בפני שנים. בין אלו ההוספות שהוסיף על דין המשנה, קבע הרמב"ם את הדין שלאחר נתינת הגט, אפילו בתכ"ד אינו יכול לבטלו. ולכאורה דין חדש הוא זה. ובאור שמה (שמה) הבין, שהרמב"ם חידש בזה שאף בשליח הגט ישנה להלכה דתכ"ד לאו כדיבור דמי דגירושין (גדרים פז:), דכמו שאינו יכול לחזור מעצם הגירושין אפילו בתכ"ד, כן אינו יכול לחזור ולבטל השליחות בתכ"ד של נתינת הגט ליד האשה, ודין מיוחד הוא זה בשליח הגט מטעם ההלכה דבגירושין קי"ל דתכ"ד לאו כדיבור דמי.

עוד כתב שמה בהי"ז, היה מחזר ומבקש שליח כדי לבטלו... ובין שהוא מחזר ורדף, הגיע גט לידה ואח"כ בטלו, אינו בטל, אע"פ שהיה מחזר לבטלו קודם שהגיע הגט לידה. והיינו אוקימתא דהגמרא אמתני' דאם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול לבטלו, ואקשינן עלה בגמ', פשיטא. ומשנינן, לא צריכא דמהדר עליה מעיקרא לבטולי. מהו דתימא איגלאי מילתא למפרע דבטולי בטליה, קמ"ל. וצ"ע בסדר הרמב"ם, מדוע קבע דין זה להלכה בפ"ע, דלפי הגמרא, זהו פירושו של דין המשנה דאחר שהגיע הגט לידה, אשר קבעו הרמב"ם בהלכה הקודמת, ולמה לו לחלק ולקבוע דין אחד כסתמא דמתני', דדין שני לפי פירוש הגמ' במשנה. וביותר צ"ע, דבהט"ז הוסיף הרמב"ם את הדין דתכ"ד, ואילו בהי"ז לא הזכיר דבר מזה, ולכאורה הדין שוה בשניהם, דאף בהיה מחזר ומבקש השליח כדי לבטלו דהי"ז נמי לא יוכל לבטל בתכ"ד לאחר נתינת הגט. ובחי' הרשב"א

ר"פ השולח ד"ה ירושלמי משמע נמי הכי, דאף בכה"ג אמרינן דתכ"ד לאו כדיבור דמי, אך לשונו מגומגם שמה.

אכן ביש"ש (דיבור הראשון דפרק השולח בס"ד) כתב להדיא דהבדל יש בין ב' אופנים אלו. דבאופן הראשון כשביטל את השליח בתכ"ד דנתינתו הגט ליד האשה, אינו בטל, דתכ"ד לאו כדיבור דמי. אבל באופן השני, בהיה מחזור אחר השליח ולא הספיק לבטלו עד שהגיע גט לידה, וביטל השליחות בתכ"ד, שפיר הוי ביטול. ועוד ביאר שמה (דלא כתוס' ושאר ראשונים) דאוקימתא דהגמ' בסוגיין הויא דוקא לדעת אביי, דהלכתא כוותיה, דגילוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא. אבל לרבא, איה"נ דיהיה הגט בטל במהדר עליה מעיקרא לבטולי, דסתמא דמילתא דרץ אחר השליח לבטלו. וסיים, ח"ל, ורבא משני דקמ"ל דכיון שהגיע הגט לידה, שוב לא יכול לבטלו אפילו בתכ"ד דנתינה. ואף אביי לא פליג בזה. ומ"מ נראה, היכא שהי' מחזור לרוץ אחריו ולא הספיק להגיע עד שנותנו לה, והוא מצאו בתכ"ד וביטלו, דגילוי דעת כזה מהני, ואף אביי מודה. דסופו ותחילתו יש ידים מוכיחות לביטול, ע"כ. ולפי דעת היש"ש, דדין אחר יש במהדר עליה לבטולי, דשפיר אמרינן בכה"ג דתכ"ד כדיבור דמי, ניחא חילוק הרמב"ם הציור דמהדר עלי' לבטולי להלכה בפ"ע, דאילו בהט"ז פסק דליכא ביטול אפילו בתכ"ד לנתינת הגט, ולא היה יכול לכלול האופן דמהדר עלי' לבטולי באותה הלכה, דאילו בכה"ג שפיר מצי לבטל בתכ"ד, ועל כן קבע דין זה להלכה בפ"ע בהי"ז. ומדיוק לשון הרמב"ם בזה יש למצוא מקור לדברי היש"ש. אכן צ"ע ביאור הדבר, דהלא סוף סוף הכל דין אחד באמת, ומדוע יוכל לבטל השליח בתכ"ד לנתינת הגט במהדר עלי' לבטולי. דממה נפשך, אם מצד ביטולו דאחר הנתינה, הרי תכ"ד לאו כדיבור דמי בשליח הגט כמו בחזרה מעצם הגירושין. ואם מצד גילוי דעתו דקודם הנתינה, הלא אסקינן בגמרא דלא אמרינן איגלאי מלתא למפרע. ובאמת, שי' היש"ש בזה, אשר נראה בעליל דכן היא ג"כ דעת הרמב"ם, צ"ע.

והנראה לומר בזה, דהנה באור שמח (שמה) הפליא על הר"ן בתשו' (סי' מ"ג), הביאו הב"י לאה"ע קל"ד, שדן בענין זה דתכ"ד בשליח הגט, וכתב, שגם בזה י"ל דתכ"ד לאו כדיבור דמי. והביא את דברי הרמב"ם הל' אישות, דאף תכ"ד אין יכולים לחזור מקידושין. ותמה עליו האור שמח, שהיה לו להביא את דברי הרמב"ם הנ"ל בהל' גירושין, דאחר שהגיע הגט לידה אינו יכול לבטל אפילו בתכ"ד, דהכא איירי הרמב"ם להדיא מדין תכ"ד בשליח הגט, ואילו בהל' אישות מיירי בסתם קידושין, שלא ע"י שליח. וכה"ג צ"ע אף על הב"י, שהעתיק את דברי הר"ן מבלי להעיר עליו שום דבר, ואילו בשו"ע (קמ"א סנ"ט) קבע להלכה את דברי הרמב"ם הנ"ל מהל' גירושין.

ונראה, דבעצם דינא דביטול השליחות בתכ"ד לנתינת הגט, לאו מדין גירושין אתינן עלה, אלא מדין שליחות. דבאמת לא שייך כלל ענין ביטול השליחות לאחר הגירושין, דענין ביטול השליחות שייך דוקא קודם שנעשה קיום השליחות, אבל לאחר שכבר נתקיימה השליחות, הרי כבר עשה שליח את שליחותו, ואין שם עוד מה לבטל. ולכן, אחר שהגיע הגט לידה, ואפילו בתכ"ד, הרי אין הבעל יכול לחזור בו מעצם הגירושין, מטעם דינא דתכ"ד לאו כד"ד בגר"ק, ומאחר שהאשה כבר מגורשת, הרי נתקיימה השליחות, ועשה שליח את שליחותו, ולא שייך עוד ענין ביטול כלל. וזהו ביאור דברי הרמב"ם הנ"ל בהל' גירושין. נמצא, דדינו זה של הרמב"ם דאף בתכ"ד בשליח הגט א"י לבטלו, אינו מטעם ההלכה המיוחדת בהל' גירושין דתכ"ד לאו כד"ד, אלא מדיני שליחות דכל התורה כולה הוא, דלא שייך ביטול השליחות לאחר שכבר עשה שליח את שליחותו. אלא, דבכל שליחות דעלמא ליכא מציאות כה"ג, דאילו בעלמא בתכ"ד לאחר קיום השליחות, הרי עדיין יכול המשלח לחזור בו מעצם המעשה, ולכן יכול ג"כ לבטל את השליחות, די"ל דאף גוף המעשה אינו נגמר עד לאחר כדי דיבור, ונמצא שעדיין לא עשה שליח שליחותו עד לאחר כדי דיבור דעשייתו. אכן בגט ישנה למציאות דדין זה, דהרי אף בתכ"ד אינו יכול לחזור מעצם מעשה הגירושין, ונמצא שנתקיימה השליחות תומ"י עם נתינת הגט, ושוב לא יוכל המשלח לבטל מטעם הלכות שלוחין דעלמא ולא מטעם הל' גירושין. ומאידך גיסא, אם נדון בדין מיוחד בשליח הגט מטעם הל' גירושין, דנימא בי' דתכ"ד לאו כדיבור דמי כמו בעצם מעשה הגירושין, וכפי הבנתו של האור שמח בדברי הרמב"ם, זה שייך רק בנוגע לחזרתו של המשלח ממינוי השליחות בתכ"ד להמינוי. אך בפשוטו אי אפשר להיות מציאות לדין כזה, דהלא יכול לחזור בו ממינוי השליחות אפילו לאחר כדי דיבור, כל זמן שלא נתקיימה השליחות, דהיינו דינא דביטול השליחות, שיכול לבטל את השליח כל זמן שלא עשה שליח את שליחותו.

והנה בתשובת הר"ן הנ"ל עסק בדין אחד, אשר על פיו אפשר להיות מציאות לדון בו אם נוהג הדין דגירושין, דתכ"ד לאו כדיבור דמי, אף בביטול השליחות דגירושין גם קודם נתינתו הגט ליד האשה. שהביא שמה ע"ש הר"ר פרץ הבהן, דבשליח הולכה יכול המשלח לבטל מקודם את כל הביטולים שיעשה אח"כ על אותו השליח, ומהני ביטול זה שלא יוכל המשלח לבטל עוד את השליחות, אלא אם כן יוכל לחזור בו מעצם המינוי. ולפי"ז, הרי ישנה מציאות של שליחות שאינה נתפסת בביטול השליחות אפילו קודם נתינת הגט ליד האשה, ובכה"ג תפול השאלה אם יוכל המשלח לחזור בו בתכ"ד ממינוי זה ומביטול זה שבו ביטל את ביטולו של השליחות שלאחר מכן. דהיינו, אם גם בשליחות גט כשלעצמה ישנה להלכה דגירושין דתכ"ד

לאו כדיבור דמי, או לא. ומתוך תשובת הר"ן מתברר, שהר"ן פליג עלי' דהר"ר פרץ הכהן בתרתי, וז"ל הר"ן שמה:

שאיני מוצא בשום מקום בשום ענין בעולם שיוכל אדם לבטל בענין שלא יוכל אח"כ לבטל שליחותו. שזה הבטול הנעשה מתחילה אין לו ידיים ולא רגלים, ואינו דומה לביטול המודעות כלל וכו'. והיינו דא"ל רב יהודה לסהדי דגיטא דחתניה דרבי ירמיה ביראה דאשקליה בע"כ דלותיבו קרי באודנייהו כדי שלא ישמעו הביטול (גיטין ל"ד). ואם איתא, יבטל כל ביטול שיעשה, ולא היו צריכים לאותובי מידי באודנייהו. ומה שכתב מורנו שהיה מתירא פן יחזור בו בתוך כדי דבור, דאמרינן תכ"ד כדבור דמי, תמיהני וכו' שקרוב אני לומר דאם איתא דלאחר כ"ד אין ביטולו מועיל, אף תכ"ד אינו יכול לבטל. דהא אסיקנא בפ' בתרא דנדרים (פ"ז:) דתכ"ד כדיבור דמי חוץ ממגדף ועכו"ם ומקדש ומגרש. ואע"פ שדשב"ם פי' בפרק יש נוחלין (ק"ל). שאם קידש את האשה וחזר בו תכ"ד מקודשת ואינה מקודשת, אין לשון הגמ' מוכיח כן. ואף דברי הראשונים אינו כן, שהרי הרמב"ם כתב בפרק ז' מהלכות אישות, המקדש את האשה וחזר בו הוא או היא, אע"פ שחזרו תכ"ד, אין חזרתם כלום והרי היא מקודשת, אלמא בין לקולא בין לחומרא אמרו דתכ"ד דקידושין וגירושין לאו כדיבור דמי, ואינו נראה לחלק בין גירושין גמורים לשליחות דגירושין בדין תכ"ד.

והנה בעובדא דר' יהודה שדן בה הר"ן, הרי המשלח חוזר בו מביטולו הראשון של ביטול השליחות דאח"כ עוד קודם שהגיע הגט ליד האשה, ואין כאן שום ענין של חזרה מן הגירושין עצמם אלא דין חזרה ממינוי שליחותו כשליח הגט. ובה חידש הר"ן דאף לענין זה נהגא דינא דגירושין דתכ"ד לאו כדיבור דמי, אילו היה הדין כן שלא יוכל לבטל את עצמה של השליחות אם ביטל את ביטולו זה מקודם לכן. אלא שהר"ן חולק על עצם דין זה וסובר שאין כלל דין ביטול שכזה. וטענת הר"ן, דתכ"ד לאו כדיבור דמי בשליחות הגט כתב מסברא דנפשיה, וכלשונו באותה תשובה, ועוד שקרוב אני לומר וכו', אינו נראה לחלק בין גירושין גמורים לשליחות דגירושין בדין תכ"ד. ואף הרשב"א הג"ל נראה דסובר כשיטת הר"ן בזה. אבל לא היה הר"ן יכול להביא דברי הרמב"ם הל' גירושין הג"ל כמקור לדבר זה, דהרמב"ם שמה אינו עוסק כלל בדין זה, אלא מדין שליחות דכל התורה כולה, דאי אפשר לבטל את השליחות לאחר שכבר נתקיימה, וכמבואר לעיל. וכן מדוייק בל' הרמב"ם, שמה בסוף הט"ז, הואיל ואחר שהגיע לידה... בטלו, אינו בטל, והרי זה גט כשר. דהיינו, שמכיון שמבטלו לאחר שכבר נתקיימה השליחות, אין ביטולו ביטול, וממילא הגט כשר. אבל אין זה מחמת דין המיוחד להל' גירושין. אך בדין של הר"ן לענין תכ"ד, דעת הרמב"ם כשיטת הר"ר פרץ הכהן, דשליחות דגט אין דינה כעצם

הגירושין לומר דתכ"ד לאו כדיבור דמי, אלא דינה כדין שליחות דכל התורה כולה. [וכה"ג מצינו בשי' הריב"ש, הובא באה"ע סי' מ"ט ס"ב בח"מ ובב"ש, דאף עדי קידושין יכולים לחזור בתכ"ד, ול"א לגבי עדותם דתכ"ד לאו כדיבור דמי כמו בגו"ק גופייהו.] ומה שהביא הר"ן את דברי הרמב"ם הל' אישות היה רק לחלוק על הרשב"ם ולומר דתוכ"ד לאו כדיבור דמי בגו"ק הוא בין לקולא ובין לחומרא. נמצא, שלא רק שאין ראיה מדברי הרמב"ם הל' גירושין לדינו של הר"ן לענין תכ"ד בשליחות הגט, אלא שבאמת חולקים הם בזה, ומיושבת שפיר פליאת האור שמח וגם הערתנו.

והנה בדינו של היש"ש נראה פשוט, דביטולו דלאחר הנתינה ודאי אינו מועיל, כי הגירושין כבר חלו אפילו בתכ"ד, וכבר עשה שליח את שליחותו, ואין שם עוד מה לבטל, וכדינו של ביטול השליחות בתכ"ד לנתינת הגט בלא היה מחזור אחר שליח לבטלו מקודם. אלא דהכא מצד ביטולו דקודם הנתינה אתינן עלה. דמכיון שהוא מבטלו בפירוש בתכ"ד לגילוי דעתו של קודם הנתינה לבטל, מחשבינן לגילוי דעתא זה כביטול בפירוש, מכא דינא דתכ"ד כדיבור דמי, ונמצא דשפיר היה כאן ביטול השליחות קודם הנתינה, ומכיון שבטלה השליחות שוב בטלו הגירושין למפרע. ומאי דאסקינן בגמ', דאיגלאי מלתא למפרע לא אמרינן, היינו דוקא כשביטלו בפירוש לאחר כ"ד דהנתינה, דבכה"ג ליכא צירוף בתכ"ד בין הגילוי דעתא דמקודם והביטול המפורש. אכן כשביטלו בפירוש בתכ"ד לנתינתו, אז ביטול זה שפיר מצטרף להגילוי דעתא דקודם הנתינה, וכאילו ביטלו מעיקרא דמי. וכה"ג דמי להמציאות שבתשובת הר"ן, שענין תכ"ד נוגע ישר לשליחותו דשליח הגט ולא אל עצם הגירושין, אשר ס"ל להרמב"ם והר"ר פרץ הכהן דשפיר אמרינן דתכ"ד כד"ד, וכמו בשליחות דכל התורה כולה. וגם לא שייכא הכא טעמא דכבר עשה שליח את שליחותו, דהרי מצד ביטולו דקודם הנתינה קאתינן עלה. ולזה כיון היש"ש שכתב, דגילוי דעת כזה מהגני, ואף אביי מודה, דסופו ותחילתו יש ידים מוכיחות לביטול. ואף דע"י ביטולו של השליח יבוטל ממילא גם הגירושין למפרע, לא איכפת לן בהא. כי בעיקר הדבר אנו דנים, דהיינו בהשליחות, ובה שפיר י"ל דתכ"ד כד"ד. דכה"ג מצינו בגיטתא וחצרה באין כאחד, דיכול לחזור בו בתכ"ד ממתנת החצר, אף דע"י כן יבוטלו ממילא גם הגירושין למפרע, וכמ"ש שם האור שמח (אלא שנסתפק קצת מפני דברי הרמב"ם הנ"ל. אכן לפי דברינו דלעיל, אין הדברים דומים זה לזה כלל). וגם הביא כן ע"ש התורת גיטין (קל"ט סט"ו). ודברי היש"ש, אשר כן היא גם שיטת הרמב"ם, מבוארים היטב.

